

Arbeitsgemeinschaft Europäischer Grenzregionen (AGEG)
Asociación de Regiones Fronterizas Europeas (ARFE)
Association des régions frontalières européennes (ARFE)
Association of European Border Regions (AEBR)
Comunità di lavoro delle regioni europee di confine (AGEG)
Europæiske grænseregioners Arbejdsfællesskab (AGEG)
Werkgemeinschaft van Europese grensgebieden (WVEG)

7.10.04

PROGRAM WDRAŻANIA

KARTY REGIONÓW

GRANICZNYCH I TRANSGRANICZNYCH

PROGRAM DZIAŁANIA SERG, Gronau 17.08.04

SPIS TREŚCI:

I. RAMY I PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA	2
1. Założenia	2
2. Regiony graniczne i transgraniczne siłą napędową rozwoju	3
3. Karta Regionów Granicznych i Transgranicznych	3
II. ŚRODKI I INSTRUMENTY REALIZACJI KARTY	4
1. Wyglądzenie szwów europejskiej polityki zagospodarowania przestrzennego	4
2. Infrastruktura transgraniczna – fizyczne warunki współpracy	5
2.1 <i>Infrastruktura komunikacyjna</i>	5
• przyłączenie do sieci dalekiego zasięgu i udostępnienie,	6
• połączenia i integracja wewnątrzregionalna	7
2.2 <i>Telematyka i technologie komunikacyjne</i>	7
3. Transgraniczna poprawa atrakcyjności regionów oraz rozwoju gospodarczego	8
• <i>Kooperacja na rzecz rozwoju gospodarczego</i>	9
• <i>Wspieranie innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw</i>	10
• <i>Transgraniczne rynki pracy i kształcenie pracowników</i>	11
4. Doskonalenie transgranicznej ochrony środowiska i przyrody	12
5. Usprawnienie usług publicznych poprzez współpracę transgraniczną	14
6. Rozwój transgranicznej turystyki	15
• <i>w rozwoju regionalnym (20):</i>	16
• <i>w dziedzinie transportu/ komunikacji:</i>	17
• <i>w działaniach marketingowych:</i>	17
• <i>w otoczeniu przyrody i rolnictwa</i>	18
7. Rozwiązanie problemów transgranicznego ruchu osób	18
8. Wspieranie transgranicznej współpracy kulturalnej	21
9. Poprawa organizacyjnej i prawnej współpracy transgranicznej	22
• <i>organizacyjne (24):</i>	23
• <i>prawne (25):</i>	24
III. WYKAZ LITERATURY I ŹRÓDEŁ.....	24

I. RAMY I PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA

1. Założenia

Najnowsze rozszerzenie Unii Europejskiej z 1 maja 2004 r. roku stanowi kamień milowy historii integracji europejskiej. Przystąpienie 10 nowych państw z Europy Środkowej, Wschodniej oraz Południowej pogłębia różnorodność gospodarczą, społeczną i kulturalną Unii Europejskiej i poprzez to jednocześnie wzmacnia potrzebę zbliżania do siebie obywateli Europy w zakresie wspólnych zasad i systemów wartości.

Unia Europejska musi się więc rozwijać przede wszystkim w kierunku wspólnoty wartości, która opierać się będzie na wspólnych dążeniach kulturalnych, społecznych, gospodarczych i politycznych. Rozwój ten zabezpieczałby przed niebezpieczną tendencją definiowania Unii jako wspólnoty głównie gospodarczej, poprzez wzrost gospodarczy i konkurencję.

Wizja ta czerpie podstawy z nowego Traktatu Konstytucyjnego (1), w którym zapisano demokratyzację, pogłębienie i integrację Unii Europejskiej oraz współpracę na granicach zewnętrznych Unii. Nie przewiduje ona wyłącznie rozwoju gospodarczego, ale stawia sobie także cel uczynienia Unii bliższej jej obywatelom, poprzez ich uczestnictwo w procesach demokratycznych Unii, lepszy podział zadań na płaszczyźnie europejskiej, narodowej, regionalnej i lokalnej oraz przekazanie Unii nowych, ważnych politycznie kompetencji, jak np. polityka zagraniczna, czy obronna.

Unijna polityka regionalna i polityka spójności wraz ze współpracą regionalną są częścią tej wizji i stanowią nie tylko instrument rozwoju gospodarczego, ale również ofertę zajmowania się sprawami europejskimi w całej UE oraz na rzecz wszystkich obywateli z zachowaniem zasad subsydiarności i partnerstwa.

Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych z zadowoleniem przyjmuje fakt, że w ramach przyszłej europejskiej polityki regionalnej i kohezyjnej od roku 2007 współpraca regionalna, a szczególnie współpraca przygraniczna stanie się jednym z trzech ważnych, europejskich priorytetów i jako czynnik integrujący zyska na znaczeniu politycznym, z czym wiąże się przekazanie środków finansowych niezbędnych do realizacji tego politycznego celu (2). Znaczenie to uwypuklone zostanie ponadto poprzez nowy unijny instrument prawny w dziedzinie decentralnej współpracy samorządów terytorialnych (3) oraz szczególnie

potraktowanie współpracy transgranicznej w przyszłym Europejskim Traktacie Konstytucyjnym (art. III-116).

2. Regiony graniczne i transgraniczne siłą napędową rozwoju

Dodatkowa korzyść współpracy transgranicznej – europejsko, politycznie, instytucjonalnie, gospodarczo i społeczno-kulturalnie – jest sprawdzalna, widzialna, namacalna, odczuwalna i uzasadnia dlatego ten priorytet jako europejskie zadanie (4).

Współpraca transgraniczna oznacza współdziałanie sąsiadujących regionów wzdłuż jednej granicy, we wszystkich dziedzinach życia, o każdej porze i przy włączeniu w nią wszystkich podmiotów.

Współpraca transgraniczna na płaszczyźnie lokalnej i regionalnej okazała się dotychczas najskuteczniejszą formą współdziałania. Pod tym pojęciem kryje się cała, intensywnie działająca sieć transgraniczna, na którą składa się zarówno współpraca społeczno-kulturalna, jak i gospodarcza i infrastrukturalna.

Powiązania transgraniczne przyczyniają się więc nie tylko do zacieśnienia współpracy gospodarczej czy infrastrukturalnej, ale zmniejszają bariery, np. w sprawach socjalnych, w dziedzinie oświaty i nauczania języków obcych, w rozwiązywaniu problemów dnia codziennego oraz w sferze zrozumienia kulturowego.

Europejski rynek wewnętrzny umożliwi regionom granicznym i transgranicznym na granicach wewnętrznych realizowanie zadań i projektów, których urzeczywistnienie było dotychczas ograniczane poprzez istnienie granic państwowych, które musiały czekać i nie mogły być urzeczywistnione. Na dotychczasowych oraz nowych granicach zewnętrznych powstaje zadanie stopniowego wyprowadzenia regionów przygranicznych z peryferyjnego położenia, tworzenia nośnych a często nowych mostów w kierunku Europy Środkowej i Wschodniej oraz łagodzenia dysproporcji gospodarczych, walutowych i płacowych na tych granicach.

Współpraca transgraniczna oznacza zatem pilne zadanie w nowym tysiącleciu, które winno być podejmowane z energią i rozwagą. Pojawiającym się zadaniom regiony graniczne nie są w stanie sprostać same, ponieważ konflikty i przyczyny są natury narodowej i europejskiej.

3. Karta Regionów Granicznych i Transgranicznych

„Karta Regionów Granicznych i Transgranicznych Europy” jako polityczno-strategiczny dokument współpracy transgranicznej zarówno wewnątrz jak i na zewnątrz UE, obejmuje te kwestie i wypracowuje cele i wyzwania współpracy transgranicznej jak i dodatkowe korzyści z tej współpracy (5). Uwidacznia, dlaczego współpraca transgraniczna jest europejskim celem i politycznym zadaniem UE. Karta ta podkreśla, że współpraca transgraniczna stoi pod znakiem świadomości historyczno-politycznego tła i odpowiedzialności za przyszłość integrującej się Europy, w której regiony graniczne i transgraniczne stanowią „kamień probierczy integracji europejskiej w różnorodności”. Zwraca się ona do wszystkich, którzy współdziałają w tworzeniu tego przyszłościowego procesu, w szczególności zaś do samych regionów przygranicznych i transgranicznych będących siłą napędową tego rozwoju.

„Karta Regionów Granicznych i Transgranicznych Europy” wpisuje się do wielkich politycznych zagadnień i procesów w Europie wraz z europejskim Traktatem Konstytucyjnym i ukierunkowaną na przyszłość europejską polityką spójności i polityką regionalną. Na tym solidnym polityczno-strategicznym fundamencie podejmować można konkretne działania.

II. ŚRODKI I INSTRUMENTY REALIZACJI KARTY

1. Wygładzenie szwów europejskiej polityki zagospodarowania przestrzennego

Rzeczywista transgraniczna polityka zagospodarowania przestrzennego obecnie prawie nie istnieje, istnieją jednak cele i założenia na drodze prowadzącej w tym kierunku (6):

- we wszystkich regionach granicznych i transgranicznych muszą zostać spełnione przesłanki równorzędnych, choć nie jednakowych warunków życiowych,
- Strukturę przestrzenną należy kształtować – uwzględniając warunki naturalne, potrzeby ochrony środowiska oraz wymogi infrastrukturalne, gospodarcze, społeczne i kulturalne panujące w strefach granicznych – w taki sposób, by służyła ona jak najlepiej nieskrępowanemu rozwojowi osobowości we wspólnocie,
- Zamierzona struktura przestrzenna na terenach przygranicznych powinna być włączona do ramowych warunków zagospodarowania przestrzennego poszczególnych państw oraz Europy (7), które ze swej strony powinny kłaść większy nacisk na rozwój stosunków transgranicznych (wzajemne oddziaływanie).

Intensyfikacji transgranicznej polityki zagospodarowania przestrzennego i polityki regionalnej służą przede wszystkim następujące działania i instrumenty:

- bieżący transgraniczny monitoring rozwoju przestrzennego za pomocą analiz społeczno-ekonomicznych,
- transgraniczne uzgadnianie i wzajemne włączanie obywateli, samorządów i regionów przygranicznych w sprawie wszelkich planów, działań i decyzji istotnych w polityce regionalnej i zagospodarowaniu przestrzennym,
- opracowywanie i uzupełnianie katalogu problemów sąsiadujących ze sobą regionów granicznych,
- opracowanie trwałego wspólnego fundamentalnego dokumentu w sprawie rozwoju jako podstawy sporządzania regionalnych transgranicznych studiów programowych i planów zagospodarowania przestrzennego oraz uwzględnianie ich w narodowym i europejskim planowaniu przestrzennym i sektorowym oraz w europejskich programach,
- opracowywanie wspólnych transgranicznych planów regionalnych o bezpośredniej mocy obowiązującej jako najdalej posuniętej formy transgranicznego zagospodarowania przestrzennego,
- spójne plany (wspólne koncepcje urbanistyczne) rozwoju dla transgranicznych aglomeracji oraz sąsiadujących ze sobą miast i terenów zasiedlonych,
- stopniowe uzgadnianie regionalno-politycznych instrumentów wspierania na obszarach przygranicznych,
- włączanie tych działań i instrumentów z zakresu zagospodarowania przestrzennego i polityki regionalnej w celu ich skuteczniejszej realizacji do „Programów operacyjnych” (np. jak w programie INTERREG).

2. Infrastruktura transgraniczna – fizyczne warunki współpracy

2.1 Infrastruktura komunikacyjna

Połączenia komunikacyjne i sieci zaopatrzenia w energię mają rosnące znaczenie międzynarodowe. Dlatego zaliczane są do najistotniejszych przedsięwzięć i instrumentów polityki zagospodarowania przestrzennego i polityki regionalnej w regionach transgranicznych.

Budowa, względnie rozbudowa sieci dróg, połączeń kolejowych, lotnisk oraz szlaków żeglugi wodnej i portów ma dla obszarów przygranicznych, borykających się po dziś dzień ze skutkami swego często peryferyjnego, tak w skali krajowej, jak i europejskiej, położenia, ma wielkie znaczenie.

Połączenia międzynarodowe przebiegające przez regiony graniczne i transgraniczne muszą łączyć je z ośrodkami w kraju, poprzez co zostaną zarazem zlikwidowane wąskie gardła w

europejskiej sieci komunikacyjnej. (8). Dopiero dostosowane regionalnie połączenia i wykorzystanie dalekosiężnej infrastruktury usunie spowodowane przygranicznym położeniem „ucha igielne” uczyni regiony przygraniczne mostami łączącymi państwa i przyczyni się jednocześnie do integracji regionów transgranicznych wewnątrz państw.

Połączenia międzynarodowe nie mogą uczynić z regionów granicznych i transgranicznych jedynie obszarów tranzytowych. Dlatego też należy podczas budowy lub rozbudowy infrastruktury komunikacyjnej uwzględniać interesy ludzi mieszkających na tychże terenach przygranicznych oraz wymogi wspólnej ochrony środowiska naturalnego, przyrody i krajobrazu. Dlatego też takiego rodzaju duże projekty infrastruktury komunikacyjnej mogą być realizowane wyłącznie przy równouprawnionym udziale zainteresowanych regionów granicznych i transgranicznych.

Do udostępnienia i ponadregionalnego przyłączenia regionów granicznych i transgranicznych przyczyniają się następujące działania:

- *przyłączenie do sieci dalekiego zasięgu i udostępnienie,*
 - ukierunkowanie celów polityki transportowej w oparciu o wspólne strategie polityki przestrzennej i transportowej oraz strategie europejskie, a nie tylko o aktualne natężenie i potoki ruchu,
 - budowa i rozbudowa szerokiej infrastruktury w połączeniu z korytarzami europejskimi (9) (drogi, szlaki kolejowe, lotniska) poprzez np.:
 - o budowę tuneli alpejskich
 - o poprawę „przepustowości” Pirenejów (3 korytarz, nowoczesna sieć kolejowa),
 - o wsparcie interoperacyjności hiszpańskiej sieci szybkich kolei,
 - o rozbudowa sieci szybkich kolei/ sieci multimodalnych połączeń komunikacyjnych w Europie Wschodniej
 - o most i/lub tunel przez cieśninę Fehmarn,
 - o projekty poprawy żeglowności na Dunaju oraz budowa i rozbudowa mostów we wschodnioeuropejskich krajach naddunajskich,
 - o projekty satelitarnych systemów nawigacji (GALILEO),
 - o poprawa połączeń kolejowych/ drogowych/ wodnych dużych portów (main ports) z siecią komunikacyjną na lądzie,
 - o rozbudowa szybkich połączeń morskich (np. „morskie autostrady”) i powiązanych z nimi portów i urządzeń zabezpieczających,

- *połączenia i integracja wewnątrzregionalna*
 - rozbudowa infrastruktury w obszarach granicznych (10), zgodnie ze wspólnymi transgranicznymi zamierzeniami strukturalnymi w zakresie gospodarki przestrzennej, wymogami regionalnymi oraz odpowiednimi krajowymi i regionalnymi rozważaniami (TEN), a nie tylko zgodnie ze specjalistycznymi kryteriami technicznymi (np. natężenie i potoki ruchu),
 - koordynacja planowania infrastruktury komunikacyjnej po obydwu stronach granicy (szlaki kolejowe, drogi, szlaki wodne) na podstawie wspólnej transgranicznej kontroli wpływu na środowisko naturalne,
 - zamknięcie transgranicznych luk w infrastrukturze komunikacyjnej (missing links) między regionalnymi, krajowymi i transeuropejskimi osiami i sieciami,
 - budowa lub rozbudowa wspólnych przejść granicznych na nowych granicach zewnętrznych UE (skrócenie czasów oczekiwania, bezpośrednie rozwiązywanie problemów),
 - rozwój transgranicznych terminali transportu multimodalnego, łącznie z budową centrów transportowych,
 - rozwój ponadgranicznych działań w zakresie produktów i marketingu w sektorze transportowym łącznie ze szkoleniem niezbędnego personelu,
 - regionalne połączenie przewozów różnymi rodzajami transportu i dowozów,
 - rozbudowa sieci transgranicznych w publicznej komunikacji pasażerskiej,
 - usunięcie powodowanych przez granicę barier w wykorzystaniu przewoźników i ich systemach taryfowych,
 - rozbudowa, wzgl. stworzenie transgranicznych sieci komunikacji na poziomie regionalnym i lokalnym (11).

2.2 Telematyka i technologie komunikacyjne

Rozwój telematyki i technologii komunikacyjnych stwarza dla przyszłego rozwoju regionów granicznych i transgranicznych – zwłaszcza na granicach zewnętrznych Unii Europejskiej – przyszłościowe szanse wydobycia ich z ich peryferyjnego położenia w kraju, a czasem w skali europejskiej i usunięcia ich tradycyjnych niedostatków atrakcyjności inwestycyjnej.

Dlatego wzywa się pilnie Unię Europejską i rządy państw, by niezbędne inwestycje w zakresie telematyki i technologii komunikacyjnych na terenach przygranicznych i transgranicznych realizowały co najmniej równolegle z analogicznymi inwestycjami na obszarach wysoce

zurbanizowanych. Przy rozbudowie nowoczesnych sieci telekomunikacyjnych nie wolno powtarzać błędów z przeszłości, jak miało to miejsce przy inwestycjach infrastrukturalnych (np. w transporcie). Tylko w ten sposób będzie można wykorzystać na dotychczas upośledzonych obszarach zalety płynące z nowoczesnej telematyki i telekomunikacji.

Do rozwoju regionów granicznych i transgranicznych i usunięcia niedostatków atrakcyjności inwestycyjnej obszarów peryferyjnych przyczyniają się w decydujący sposób następujące działania w zakresie telematyki i telekomunikacji:

- rozbudowa sieci telematycznych i telekomunikacyjnych w systemie ISDN na obszarach przygranicznych,
- transgraniczna rozbudowa sieci infostrad o znaczeniu ponadregionalnym,
- likwidowanie barier administracyjnych, gospodarczych i technicznych w wykorzystaniu telematyki i telekomunikacji,
- tworzenie przygranicznych systemów taryfowych (np. dla telefonii, poczty głosowej, teletekstu),
- wspieranie transgranicznego użytkownika central telefonicznych na słabo zaludnionych obszarach przygranicznych,
- budowa transgranicznych ośrodków transferu informacji na uniwersytetach, w wyższych szkołach zawodowych i instytucjach edukacyjnych,
- transgraniczna wymiana danych między uniwersytetami, instytucjami badawczymi, instytutami itp. w celu przekazywania innowacji, umiejętności, wyników badań oraz informacji o rozwoju rynku w skali międzynarodowej, osiągalności klientów itp.

3. Transgraniczna poprawa atrakcyjności regionów oraz rozwoju gospodarczego

Obszary graniczne wewnątrz i na zewnątrz UE są często oddzielone granicą od części swojego naturalnego otoczenia, przez co obszary znajdujące się na zewnątrz nie mogą rozwijać się w podobnym stopniu jak wewnątrz kraju. To często w znacznym stopniu negatywnie wpływa na gospodarczą atrakcyjność i rozwój gospodarczy regionów granicznych i transgranicznych.

Likwidacja gospodarczych, socjalnych i prawnych barier w obszarach granicznych, integracja Europy w swej jedności i różnorodności może zmienić dotychczasowe narodowe peryferyjne położenie wielu obszarów granicznych w korzystne wewnątrz europejskie położenie, podwyższając gospodarczą atrakcyjność lokalizacyjną, poprawiając rozwój gospodarczy i aktywizując transgraniczny rynek pracy. Transgraniczne sieci powiązań tworzą warunki atrakcyjności lokalizacyjnej, lepszej współpracy i rozwoju gospodarczego, jak również dla kształtowania transgranicznego rynku pracy (*w szczególności w sprawie granic zewnętrznych:*

Warunki dla kształtowania transgranicznego rynku pracy i kwalifikacji zawodowych są w rejonach granic zewnętrznych UE szczególnie trudne. Na wschodnich i południowych granicach zewnętrznych UE duży nacisk imigracyjny na rynki pracy państw UE. Skutkiem tego jest częste zjawisko nielegalnej działalności i pośrednictwa również ponad granicami (12)).

We wzrastającym procesie wymiany towarów, swobodzie przepływu osób, pracy, usług i kapitału pomiędzy państwami europejskimi muszą zostać uwzględnione także szczególne uwarunkowania regionów granicznych i transgranicznych (art. III-116 Europejski Traktat Konstytucyjny).

Podczas gdy infrastruktura na pograniczu często stwarza dopiero przesłanki współpracy gospodarczej, to skoordynowana polityka gospodarcza i zatrudnienia winna bezpośrednio służyć poprawie regionalnego rozwoju gospodarczego w układzie transgranicznym (13). Pomimo dostrzegalnych różnic gospodarczych w Europie Południowej, Zachodniej, Środkowej i Wschodniej, w europejskich strefach przygranicznych istnieje wiele wspólnych problemów, które przeszkadzają w tworzeniu nowych inwestycji w dziedzinie przemysłu i usług oraz w przeprowadzaniu koniecznej restrukturyzacji istniejącego przemysłu oraz usuwaniu dysproporcji gospodarczych na słabych strukturalnie obszarach przygranicznych. UE poprzez swoją politykę spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej wspiera procesy koniecznej transgranicznej kooperacji w celu polepszenia atrakcyjności lokalizacyjnej i gospodarczego położenia obszarów granicznych (14).

W partnerstwie pomiędzy szczeblem regionalnym, państwowym i europejskim należy pilnie podjąć następujące działania zmierzające do poprawy atrakcyjności gospodarczej oraz rozwoju gospodarczego w regionach granicznych i ponadgranicznych:

- *Kooperacja na rzecz rozwoju gospodarczego*
 - usprawnienie transgranicznej kooperacji małych i średnich firm,
 - rozwój nowych transgranicznych powiązań pomiędzy producentami i dostawcami (stare transgraniczne struktury przemysłowe uległy w wielu przypadkach załamaniu, nowe struktury jeszcze się nie zdążyły rozwinąć),
 - tworzenie zastępczych miejsc pracy w zamian za prace i czynności związane z granicą, które znikną w wyniku procesu rozszerzenia UE i kształtowania się wspólnego wewnętrznego rynku (np. cła, spedycja),
 - rozwiązanie problemów strukturalnych transgranicznego rynku pracy,
 - transgraniczna kooperacja w dziedzinie zwalczania nielegalnej działalności i

pośrednictwa na rynku pracy,

- likwidacja czynników ujemnie odbijających się na konkurencyjności, a wynikających z przygranicznego położenia (publiczne i prywatne procedury przetargowe, bariery administracyjne, dumping socjalny, opóźnienia w docieraniu przesyłek pocztowych, itd.),
 - wspólne ujęcie w planach oraz stworzenie prawnych i podatkowych warunków dla prowadzenia ponadgranicznych stref przemysłowych,
 - wykorzystywanie komparatywnych korzyści w kosztach w obszarach granicznych jako wyrównanie i uzupełnienie, a nie dla bezwzględnej konkurencji,
 - opracowanie transgranicznych koncepcji w celu wzmocnienia turystyki jako istotnego gospodarczego czynnika atrakcyjności gospodarczej,
 - uzgadnianie instrumentów pomocowych w ramach polityki regionalnej i gospodarczej po obu stronach granicy,
 - opracowanie i aktualizacja wspólnych podstawowych danych statystycznych,
 - wypracowanie wspólnych specyficznych dla danego regionu Programów Operacyjnych, sprowadzających rozwój gospodarczy regionów granicznych i transgranicznych do wspólnego transgranicznego kontekstu ich ogólnego rozwoju.
- *Wspieranie innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw*
 - popieranie konkurencyjności na szczeblu regionalnym, a także w wymiarze transgranicznym w celu uzyskania odpowiedniego jakościowo poziomu konkurencji,
 - osiągnięcie transgranicznych korzyści poprzez edukację sąsiadów w obszarze metod produkcji, wykształcenia, motywacji pracowników, współpracy pomiędzy gospodarką i administracją itd.
 - przeprowadzanie transgranicznych targów innowacji,
 - transgraniczne kształcenie i szkolenia w określonych sektorach gospodarki (włącznie z nauką języków) poprzez wspólne podejmowanie środków we wspólnych placówkach nauczania, poprzez partnerstwo przedsiębiorstw itd.: na poziomie transgranicznym zwiększy się promień oddziaływania, będzie usprawniana współpraca w tych placówkach, jak również zostaną podjęte kroki w celu wzajemnej uznawalności dyplomów,
 - współpraca pomiędzy uniwersytetami, wyższymi szkołami zawodowymi, jak również pomiędzy małymi i średnimi przedsiębiorstwami mająca na celu generalne wzmocnienie transgranicznej kooperacji gospodarczej i rozwój atrakcyjności inwestycyjnej, które doprowadzą do zwiększenia nowych inwestycji małych i średnich przedsiębiorstw, jak i

- do tworzenia dodatkowych miejsc pracy,
- wykorzystanie specjalnych narodowych i europejskich programów pomocowych, które ułatwią dostęp do środków finansowych przeznaczonych dla nowo powstających i rozszerzających swoją działalność przedsiębiorstw (w szczególności innowacyjnych, małych i średnich przedsiębiorstw) w układzie narodowym i transgranicznym (np. wspólnota gwarancyjna, fundusze kapitału początkowego, venture capital itd.)
 - tworzenie korzystnego transgranicznego klimatu, który ułatwi i rozszerzy możliwości rozwoju przedsiębiorczości i form kooperacji, jak również ułatwi rozwój kontaktów osobistych i handlowych,
 - tworzenie przyjaznego dla przedsiębiorczości otoczenia, które poprzez transgraniczną współpracę będzie wspierać innowacje, technologię i transfer wiedzy,
 - przygotowanie kompetentnych służb informacyjnych i doradczych (z dwu- lub trójjęzycznym personelem), które ułatwią transgraniczny dostęp do rynków kraju sąsiedniego,
 - poprawienie warunków niezbędnych do tworzenia firm lub nowych inwestycji poprzez stworzenie wyłącznie jednego ośrodka doradztwa w administracji publicznej, który ułatwiłby dostęp do administracji kraju sąsiedniego, ułatwi wgląd w przepisy i postępowanie administracyjne w wymiarze transgranicznym, ułatwi formalności administracyjne przy zakładaniu przedsiębiorstw, udostępni dwujęzyczne formularze, udzieli porad prawnych itd.,
 - wymiana doświadczeń w zakresie warunków zatrudnienia i pracy w kraju sąsiednim, zarówno na dobrych jak i złych przykładach.
- *Transgraniczne rynki pracy i kształcenie pracowników*
 - elastyczne stosowanie nakładających się na siebie przepisów prawa i struktur na korzyść rzeczywistego transgranicznego rynku pracy, transgranicznych kwalifikacji i mobilności,
 - usprawnienie transgranicznych uzgodnień w zakresie problemów rynku pracy i kwalifikacji pracowników,
 - budowa transgranicznych powiązań z udziałem pracodawców, związków zawodowych, administracji pracy, euroregionów itd.,
 - tworzenie transgranicznych ośrodków edukacyjnych,
 - tworzenie przejrzystych transgranicznych rynków pracy poprzez likwidację barier i rozwiązywanie problemów w sektorze socjalnym, edukacyjnym, podatkowym itd. w celu usprawnienia przepływu osób pracujących po drugiej stronie granicy,

- rozwój transgranicznych obszarów, np. dla transgranicznych sektorów handlu i przemysłu, parków krajobrazowych, projektów w zakresie turystyki itd., w celu tworzenia dodatkowych miejsc pracy w wymiarze transgranicznym,
- tworzenie warunków do nauczania języków kraju sąsiedniego we wszystkich typach szkół (placówki, nauczyciele, programy nauczania),
- wspieranie transgranicznego kształcenia zawodowego wraz z uznawaniem państwowych kwalifikacji,

4. Doskonalenie transgranicznej ochrony środowiska i przyrody

Powietrze, woda i rozwój przyrody nie zatrzymują się na granicy. Dlatego istnieje potrzeba skuteczniejszej ochrony środowiska i przyrody wykraczającej poza granice, która powinna być włączona do transgranicznego modelu zagospodarowania przestrzennego. Kształtowanie krajobrazu w regionach granicznych i transgranicznych wymaga takich samych wspólnych działań, jak w przypadku problemów transgranicznych związanych z zanieczyszczeniem powietrza i wody, ograniczeniem ilości odpadów i ich utylizacją, wykorzystaniem surowców wtórnych oraz walką z hałasem. Należy przy tym uwzględnić znaczne różnice w ochronie środowiska naturalnego i przyrody oraz wynikające z tego priorytety w poszczególnych regionach granicznych i transgranicznych (15).

Poza tym środowisko, zagospodarowanie przestrzenne, rozwój gospodarczy i infrastrukturalny oraz rozwój ruchu turystycznego itd. muszą być ze sobą skorelowane. To oznacza konieczność współpracy w regionach transgranicznych na rzecz środowiska (np. rozważenie krótkoterminowych korzyści gospodarczych kosztem występujących w dłuższym okresie czasu szkód w środowisku). Z tego względu konieczna jest wspólna transgraniczna strategia uwzględniająca wzrost gospodarczy w powiązaniu z polityką ochrony środowiska prowadzona z myślą o możliwościach włączenia obszarów granicznych w proces wspólnego rozwoju gospodarczego w krajach UE. Bez zdrowego rozwoju gospodarczego regionów granicznych i transgranicznych nie jest możliwe w dłuższej perspektywie finansowanie ochrony środowiska. Z drugiej jednak strony obszary graniczne nie mogą zostać „zamknięte pod ochronnym kloszem” w celu utrzymania ochrony przyrody i krajobrazu.

Celem skutecznych i uzgodnionych w kategoriach troski o ład przestrzenny działań w regionach granicznych i transgranicznych należałoby podjąć następujące przedsięwzięcia (16):

- uwzględnianie długoterminowych wspólnych korzyści zamiast krótkoterminowych

korzyści indywidualnych,

- transgraniczne stosowanie zasady odpowiedzialności sprawcy wyrządzonych szkód ekologicznych,
- opracowywanie transgranicznych programów ochrony środowiska i przyrody na szczeblu regionalnym,
- tworzenie transgranicznych terenów rekreacyjnych, parków przyrodniczych oraz krajobrazowych, sieci transgranicznych ekosystemów,
- badanie odporności środowiska naturalnego pod kątem ewentualnych zagrożeń mogących występować po obu stronach granicy (np. w przypadku planowanej lokalizacji zakładów przemysłowych, wykorzystywania zasobów wód gruntowych, inwestycji obciążających środowisko naturalne),
- planowanie i prowadzenie transgranicznych zakładów zaopatrzenia w wodę, zakładów utylizacji odpadów i zakładów przetwarzania odpadów,
- likwidacja istniejącego zanieczyszczenia w mniejszym zakresie (np. czyszczenie powierzchni, plaż itd.) lub obszerna renowacja (np. przy mocno zanieczyszczonych zbiornikach wody, gleby, poważnych problemach z zanieczyszczeniem powietrza itd.) po obydwu stronach granic,
- likwidacja skutków zniszczeń przemysłowych, wskutek czego stare powierzchnie i budynki przemysłowe odzyskują swoją użyteczność,
- występowanie przeciw niedostatecznej utylizacji odpadów,
- rozwój nowych przyjaznych środowisku naturalnemu procesów produkcji i wyrobów,
- podejmowanie działań z nowym podejściem w odniesieniu do problemów ochrony środowiska, dbałości o środowisko, poprawy stanu środowiska (np. edukacja ekologiczna, wyczerpanie na problemy środowiska, informacje w szkołach, firmach, ośrodkach gminnych i wśród ludności, projekty pilotażowe w przedsiębiorstwach i w innych organizacjach na tematy obchodzenia się z odpadami, oszczędzania energii itd. (17))
- działania promocyjne w zakresie unikania produkcji odpadów i tworzenia nowych sposobów wykorzystania produktów odpadowych,
- szczególne akcje ekologiczne w powiązaniu z programem ochrony zagrożonych wyginięciem gatunków roślin i zwierząt,
- projekty kooperacyjne w celu ochrony lasów, zmniejszenia zanieczyszczenia powietrza, poprawy stanu gleb, intensyfikacji wykorzystania odnawialnych źródeł energii (przede wszystkim na obszarach górskich i nadmorskich), ochrony wód i zbiorników wodnych,
- tworzenie transgranicznych banków danych dotyczących środowiska naturalnego i

ekologicznych systemów wczesnego ostrzegania,

- wspólne planowanie i koordynacja służb ratownictwa (np. przy wypadkach z materiałami niebezpiecznymi),
- dążenie do osiągania coraz wyższych standardów ochrony środowiska po obu stronach granicy,
- wyczerpujące informowanie ludności i w miarę możliwości równoprawne procedury zgłaszania uwag przez zainteresowanych po obu stronach granicy,
- transgraniczne systemy informacji i kształcenia jako instrumenty zapobiegania zanieczyszczeniu środowiska.

5. Usprawnienie usług publicznych poprzez współpracę transgraniczną

Regiony transgraniczne, które często są słabo zaludnione i borykają się z problemami stosunkowo słabo rozwiniętych i funkcjonujących służb opieki medycznej i opieki socjalnej, mają trudności z zagwarantowaniem mieszkańcom tych regionów podstawowego zaopatrzenia w zakresie opieki zdrowotnej i opieki socjalnej.

Praktyczne problemy przy współpracy pojawiają się w zakresie przeszkód prawnych przejawiających się w narodowo ukierunkowanych ustawach, przepisach i planach (np. systemy planowania i ubezpieczeń, które obowiązują jedynie dla narodowych płatników składek/obywateli, różne kompetencje).

Zdolność regionu do oferowania korzystniejszych cenowo oraz jakościowo lepszych i bardziej zróżnicowanych usług zwiększa się dzięki współpracy transgranicznej, w szczególności poprzez wykorzystanie wspólnych zasobów (np. szpitali, domów spokojnej starości, służb ambulatoryjnych i ratownictwa).

Placówki zaopatrzenia społecznego w regionach transgranicznych mogłyby być często sensowniej zaplanowane, korzystnie finansowane i lepiej wykorzystane, gdyby określono potrzeby w relacjach transgranicznych. Dotyczy to w szczególności systemu opieki zdrowotnej (szpitale, centra rehabilitacyjne, domy spokojnej starości), placówek oświatowych (przedszkola, szkoły dwujęzyczne, uniwersytety, szkoły wyższe, ośrodki kształcenia zawodowego), placówek zaopatrzenia w wodę, jak również usług publicznych (pogotowie ratunkowe i ratownictwo, regionalne ośrodki sportowe, policja, osiedla mieszkaniowe). Codzienna praktyka pokazuje

jednak, że transgraniczna współpraca w ramach systemu opieki zdrowotnej i opieki socjalnej jest nieodzowna dla mieszkańców regionów przygranicznych.

Do przedsięwzięć służących ulepszaniu pracy placówek zaopatrzenia w obrocie transgranicznym należy zaliczyć:

- ustalenie potrzeb jako podstawy dla wspólnego planowania i rozwoju transgranicznych placówek i służb publicznych,
- wzajemne wykorzystywanie zasobów poprzez wspólne inwestycje w placówki zaopatrzenia lub transgraniczny podział zadań pomiędzy istniejącymi i nowymi placówkami po obydwu stronach granic (np. szpitale, centra rehabilitacyjne, przedszkola, domy spokojnej starości, służby ratownictwa itd.),
- eliminowanie barier prawnych i finansowych (np. w systemie ubezpieczeń),
- tworzenie transgranicznych związków celowych,
- rozliczanie kosztów transgranicznych placówek zaopatrzenia i służb publicznych w oparciu o obowiązujące w danym państwie przepisy (np. tworzenie funduszy refundacyjnych dla kas chorych itd.),
- tworzenie zabezpieczonych od strony prawnej transgranicznych planów zapobiegania katastrofom, systemów ratunkowych, policji, placówek celnych itd.,
- uruchomienie transgranicznych zakładów utylizacji odpadów i recyklingu materiałów,

6. Rozwój transgranicznej turystyki

Ruch turystyczny jest postrzegany jako ważny składnik stymulujący regionalny rozwój gospodarczy i tworzący wiele miejsc pracy (19).

Przyczynia się on do wykorzystania wielu szans rozwoju regionów przygranicznych i likwiduje ich słabości związane z ich specyfiką: sprzyja gospodarczej dywersyfikacji, tworzy nowe i dodatkowe możliwości zatrudnienia i nowe kwalifikacje, przyczynia się do utrzymania dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, udoskonala jakość i zwiększa ilość obiektów, usług i poprawia infrastrukturę.

Turystyka (ruch turystyczny), środowisko i rolnictwo stanowią oddzielne obszary. Istnieją jednak ściśle powiązania pomiędzy nimi. Są zespolone bezpośrednio z regionalnym rozwojem gospodarczym, zagospodarowaniem przestrzennym i z tego względu stanowią istotne dziedziny działalności w regionach transgranicznych, przede wszystkim obszarach o przeważającym charakterze wiejskim.

Jakość środowiska i sposób gospodarowania w rolnictwie danego obszaru (powietrze, woda, charakter krajobrazu, budynki, infrastruktura) są kluczowymi czynnikami stanowiącymi o potencjale ruchu turystycznego na danym terenie, jak i o specyfice danej turystyki (tzn. turystyka masowa połączona z turystyką letnią nad wybrzeżem i turystyka zimowa w górach lub alternatywne formy turystyki na bazie dziedzictwa kulturowego, szczególnej aktywności, ewent. jako agroturystyka). Są one także ważne dla jakości oferty turystycznej i stanowią o rodzaju grup docelowych gości. Dotyczy to zarówno rozwoju ruchu turystycznego na terenach wiejskich, który może bazować na masowej lub alternatywnej turystyce, jak również dla turystyki miejskiej, która opiera się na dorobku kulturowym, dziedzictwie historycznym i ośrodkach rekreacyjnych.

Dla rozwoju transgranicznej turystyki w regionach przygranicznych rekomenduje się zastosowanie następujących instrumentów:

- *w rozwoju regionalnym (20):*
 - uwzględnienie turystyki i ruchu turystycznego w regionalnych i transgranicznych planach rozwoju mających na celu wspieranie gospodarczej dywersyfikacji, tworzenie nowych i dodatkowych możliwości zatrudnienia, jak również nowych kwalifikacji,
 - planowanie i zabezpieczenie rozwoju ruchu turystycznego np. poprzez transgraniczne koncepcje turystyczne lub/i koncepcje przestrzeni niezabudowanych,
 - przewyższenie mocnej konkurencji pomiędzy regionami po obu stronach granic poprzez transgraniczne koncepcje turystyczne zawierające różnorodność wspólnych ofert i usług, aby zdobyć i przywiązać gości:
 - o do własnego regionu,
 - o do transgranicznego regionu,
 - o w miarę możliwości zdobyć także na dłuższy czas pobytu
 - o zagwarantować pełen serwis.
 - rozwój transgranicznej turystyki i turystyki w sąsiednich regionach granicznych poprzez optymalne wykorzystanie endogenicznego potencjału jako uzupełnienia istniejących form działalności gospodarczej,
 - unikanie zbyt silnej zależności od pewnych form turystyki (turystyka masowa), poprzez co mogą powstawać nowe zależności i dysproporcje w regionalnej strukturze gospodarki,
 - wzmocniona uwaga zwrócona w stronę pośrednich, możliwych następstw rozwoju turystyki (np. tworzenie nowych rynków dla miejscowych wyrobów i usług),

- unikanie elementów negatywnych wynikających z rozwoju ruchu turystycznego (przede wszystkim na terenach wiejskich): np. odpływ zysków z dochodów i zatrudnienia z powodu zależności od zewnętrznych organizatorów, firm transportowych i biur podróży, których aktywność nie przynosi korzyści regionalnym/ lokalnym przedsiębiorstwom i ludności w obszarach przygranicznych.
- *w dziedzinie transportu/ komunikacji:*
 - narodowa i transgraniczna rozbudowa infrastruktury i placówek usługowych (sieci dróg, sieci tramwajowych, lotnisk, centrów informacyjnych dla gości, ośrodków noclegowych i rekreacyjnych, placówek służby zdrowia, centrów handlowych), które we współzawodnictwie z innymi regionami pozwolą na trwały rozwój turystyki i go zagwarantują,
 - likwidacja wąskich gardeł w koniecznej dla rozwoju ruchu turystycznego infrastrukturze transportowej i gospodarczej mająca na celu poprawę dostępności regionu,
 - podwyższenie jakości oferty turystycznej mającej na celu przedłużenie sezonu i pobytu turystów.
- *w działaniach marketingowych:*
 - niezmiennie kształtowanie turystycznego profilu i wizerunku regionów transgranicznych,
 - wykorzystanie mocnych stron regionu transgranicznego w celu sensownego wspólnego planowania i finansowania inwestycji w zakresie infrastruktury i usług ruchu turystycznego,
 - szczególna uwaga zwrócona na wymagania jakościowe turystycznych grup tradycyjnych i docelowych,
 - rozbudowa wiadomości o rynku i umiejętności w celu posiadania bieżących informacji o rozwoju produktów turystycznych oraz w celu pomyślnego oferowania turystyki transgranicznej na rynkach docelowych,
 - optymalizacja mocnych stron i zasobów w celu inwestowania w rozwój nowych wysokowartościowych produktów i rynków turystycznych, przede wszystkim w wymiarze transgranicznym,
 - kontrola jakości usług w turystyce i rozwoju nowych wysokowartościowych produktów turystycznych w celu możliwości rozważenia pomiędzy zewnętrznym zapotrzebowaniem i wewnętrznym zorientowaniem na zasoby,

- budowa i rozbudowa transgranicznych informacji, kontaktów i sieci powiązań oraz wspólna promocja przez organizacje turystyczne i inne podmioty, łącznie z prywatnymi przedsiębiorstwami,
 - optymalizacja kwalifikacji i umiejętności w celu oferowania wysokowartościowych usług po obu stronach granic oraz transgranicznie.
- *w otoczeniu przyrody i rolnictwa*
 - unikanie działań szkodliwych dla środowiska, zasobów naturalnych lub specyficznych dla regionów rolniczych warunków produkcji,
 - koncentracja na wsparcie działań, które umożliwiają harmonijne współistnienie turystyki z korzystnymi warunkami dla środowiska i proekologicznym regionalnym rolnictwem,
 - tworzenie ofert w celu wzmocnienia łagodnej turystyki w zgodzie z przyrodą, przede wszystkim w powiązaniu z długofalowym zapewnieniem zrównoważonych form transgranicznego, proekologicznego rozwoju terenów wiejskich,
 - mocniejsze wykorzystanie efektów synergii pomiędzy turystyką, rolnictwem i leśnictwem, polityką ochrony środowiska, jak również działalnością małych i średnich firm,
 - wspólne, dwujęzyczne informacje, jak i instrumenty mające na celu przyciągnięcie na łono przyrody i środowiska poszukujących wypoczynku, związane z odpowiednimi środkami edukacyjnymi w celu zapobiegania szkodom i naruszeniom środowiska, krajobrazu i rolnictwa.

7. Rozwiązanie problemów transgranicznego ruchu osób

Liczba pracowników, którzy po jednej stronie granicy mieszkają, jednakże swoją pracę wykonują po drugiej stronie granicy, jest w całej Europie znaczna; waha się ona w zależności od rytmu zmian warunków ekonomicznych w poszczególnych regionach. Tak samo stale wzrasta liczba osób, które ze względu na zakupy lub ze względów turystycznych i prywatnych przekraczają granicę. Dlatego osoby codziennie przekraczające granice muszą być w łączącej się Europie postrzegane jako zjawisko powszednie. Oczywiście przy tym jest także, że przy problemie ruchu transgranicznego tworzą się znaczące różnice pomiędzy dotychczasowymi granicami wewnętrznymi Unii Europejskiej, dotychczasowymi granicami zewnętrznymi Unii Europejskiej, jak i nowymi granicami zewnętrznymi UE. Ponadto należy rozróżnić pomiędzy legalnymi i nielegalnymi przekraczającymi granice.

Dla rozwiązania problemów ruchu przygranicznego celowe są następujące działania (21):

- wdrożenie Europejskiej Karty Socjalnej we wszystkich państwach i regionach przygranicznych,
- wdrożenie „Białej Księgi Komisji Europejskiej ds. Europejskiej Polityki Socjalnej” do ustawodawstwa państw,
- utworzenia regionalnych transgranicznych katalogów z prawami i obowiązkami osób przekraczających granicę,
- działania wyrównujące wahania dochodów i zmiany kursowe spowodowane granicą,
- poprawa ochrony osób w ruchu przygranicznym celem zabezpieczenia ich miejsca pracy,
- usunięcie dysproporcji w zakresie ubezpieczeń socjalnych, opodatkowania etc.,
- poprawa transgranicznej ochrony konsumenta.

Szczególnie dla granic zewnętrznych

- polepszenie kooperacji służb policyjnych, celnych oraz straży granicznych w transgranicznym zwalczaniu przestępczości, ze wsparciem władz w Euroregionach,
- uproszczone procedury kontroli granicznej dla podróżnych, którzy kilka razy dziennie muszą przekraczać granicę,
- zasadniczo wspólna odprawa graniczna w jednym wspólnym budynku. To zaoszczędzi nie tylko kosztów (taniej niż dwa osobne punkty kontroli granicznej), ale umożliwi przede wszystkim intensywną współpracę między służbami granicznymi, policją i urzędem celnym. Powstające problemy mogą być przez obie strony bezpośrednio i wspólnie rozwiązywane. Jest to prawie niemożliwe, jeżeli narodowe placówki kontroli granicznej oddalone są od siebie o kilkaset metrów.
- wykorzystywanie korzyści płynących ze wspólnych punktów odprawy granicznej poprzez:
 - o lepiej zsynchronizowane plany służby,
 - o bezproblemowy eksport i import w ruchu towarowym (np. wspólne kontrole weterynaryjne etc.),
 - o praktyczne rozwiązanie problemów związanych z wizami i paszportami,
 - o ułatwienie małego ruchu granicznego,
 - o wspólne patrole,
 - o polepszenie bezpieczeństwa przy mniejszym nakładzie kadrowym i administracyjnym,

- polepszoną znajomość języka po obu stronach granicy,
- więcej zrozumienia dla różnych postępowań administracyjnych, pracy jak również przyspieszone czasy odpraw,
- szkolenie personelu straży granicznej, policji oraz urzędu celnego krajów sąsiadujących spoza UE na poziomie standardów europejskich,
- Przyspieszenie odprawy granicznej na przejściach granicznych poprzez stworzenie względnie otwarcie dodatkowego pasa ruchu dla mieszkańców strefy przygranicznej (rozpoznawanych np. poprzez specjalne plakietki na samochodzie),
- umożliwienie bliskiego granicy i przyspieszonego postępowania w wystawianiu wiz dla mieszkańców oraz podmiotów gospodarczych z regionów położonych wzdłuż zewnętrznych granic, bez utraty bezpieczeństwa i bez ograniczenia niezbędnych kontroli poprzez:
 - wydawanie rocznych lub kilkumiesięcznych wiz dla osób, które wykażą, iż ze względów zawodowych lub osobistych muszą regularnie przekraczać granicę,
 - wydawanie wiz wielorazowych (np. na 10-cio lub 15-to krotne przekraczanie granicy) odpowiednio do zawodowych lub prywatnych potrzeb, ewentualnie ograniczone na wyznaczony przedział czasowy (np. 6 lub 12 miesięcy), na który wiza jest ważna,
 - wydanie wizej jednodniowej z aktualnego powodu,
 - stworzenie punktów wydawania wiz w bezpośrednim sąsiedztwie granicy względnie wydawanie wiz na oficjalnych przejściach granicznych,
 - przyjazne dla klienta i umiarkowane opłaty wizowe dla podmiotów gospodarczych i ludności z terenów nadgranicznych (nie w pierwszej linii jako źródło dochodu państwa),
- Ułatwiony wjazd dla zorganizowanych grup, uczniów, klubów sportowych, zespołów muzycznych etc. z sąsiadujących terenów przygranicznych poprzez:
 - wydanie wizej grupowej na podstawie złożonych i wstępnie sprawdzonych list, zwłaszcza wtedy, gdy wjazd jak i wyjazd następuje w możliwym do skontrolowania terminie (z okazji odwiedzin szkół, zawodów sportowych, imprez muzycznych w kraju sąsiednim etc.),
 - ryczałt za wydanie takiej wizej grupowej,
 - Wystawianie takiej wizej w położonych niedaleko od granicy miejscowościach lub bezpośrednio w punktach odprawy granicznej.
- wystawianie wizej turystycznej na okres wakacyjny lub dziennej wizej turystycznej w bezpośrednim obszarze przygranicznym, w miarę potrzeby blisko miejscowości,

- otwarcie dodatkowych przejść granicznych dla ludności z obu stron granicy, aby mieszkańcy tudzież turyści mogli z nich korzystać np. od świtu do zmierzchu, jeśli są w posiadaniu ważnego paszportu (ewentualnie wizy) i nie posiadają towarów z przemytu.

8. Wspieranie transgranicznej współpracy kulturalnej

Przezwyciężanie nieufności i budowanie wzajemnego zaufania oraz bliskich kontaktów międzyludzkich są istotnymi elementami wszelkiej współpracy transgranicznej. Wielkie znaczenie przypada transgranicznej współpracy kulturalnej jako ważnemu warunkowi wszystkich przyszłych działań prowadzących do rozwoju wzajemnego zaufania. Znajomość całego regionu transgranicznego, jego uwarunkowań geograficznych, strukturalnych, gospodarczych, społeczno-kulturalnych i historycznych jest warunkiem aktywnego współuczestnictwa obywateli i wszystkich innych partnerów. Współpraca kulturalna jest ściśle związana z ponadgranicznym spotkaniem społeczno-kulturalnym.

Regiony graniczne i transgraniczne chcą i mogą w znaczący sposób wnieść wkład do możliwie szerokiego i intensywnego spotkania i połączenia w myśl integracji europejskiej, przy zachowaniu jej bogatej różnorodności kulturalnej. Transgraniczna współpraca kulturalna wspiera także zrozumienie dla etnicznych i narodowych mniejszości, oraz konieczność szukania rozwiązań dla ich problemów. Poprzez to wnosi ona również ważny wkład w porozumienie między narodami i tolerancję. Odpowiedzialni politycznie i administracyjnie, jak i prasa, radio i telewizja muszą stwarzać warunki dla dobrosąsiedzkich związków oraz rozwiewać uprzedzenia.

Transgraniczna współpraca kulturalna staje się elementem budowy wspólnego rozwoju regionalnego poprzez następujące działania (23):

- rozbudowę regionalnych i transgranicznych ośrodków kulturalnych oraz zwiększenie oferty elementów unikalnych w regionie,
- polepszenie akceptacji ofert kulturalnych po obu stronach granicy,
- polepszenie systemu informacyjnego o kulturalnych ofertach/ projektach/ artystach,
- ciągle i powracające szerzenie wiadomości o geograficznych, strukturalnych, ekonomicznych, społeczno-kulturalnych i historycznych warunkach regionów transgranicznych,
- całościowy obraz regionów transgranicznych w opracowaniach kartograficznych,

- publikacjach oraz materiałach szkoleniowych,
- kształcenie kręgu zaangażowanych ekspertów (multiplikatorzy),
 - wspieranie partnerstwa, spotkań młodzieży, spotkań rodzin, imprez sportowych, wymiany urzędników, seminariów, konferencje akademickich, spotkań ekumenicznych, spotkań fachowych etc. dotyczących regionalnej tematyki transgranicznej,
 - zaangażowanie kościołów, szkół, instytucji edukacji młodzieży i dorosłych, instytutów pamięci, związków kulturalnych, bibliotek, muzeów, etc. jako aktywnych partnerów dla pokojowego rozwoju międzyludzkiej współpracy w regionie przygranicznym,
 - szanowanie i wspieranie mniejszości, np. poprzez obustronne, prawnie wiążące oświadczenia i gwarancje rządów dotyczące zachowania danej odrębnej kultury i odpowiednich instytucji (szkoły, biblioteki etc.) jak i poprzez ratyfikowanie konwencji Rady Europy o ochronie mniejszości, ochronie języków regionalnych i języków mniejszości,
 - włączenie języka kraju sąsiedniego do programów wszelkich typów szkół,
 - równouprawnienie i daleko posuniętą znajomość języka względnie dialektu kraju sąsiadującego jako integralną część transgranicznego rozwoju regionalnego i warunek komunikacji,
 - wspomaganie edukacji językowej oraz spotkań językowych jako środka dopasowania społeczeństwa do warunków europejskiego społeczeństwa usługowego i rekreacyjnego,
 - kooperacja mediów poprzez wspólne i ciągle powracające publikacje prasowe i informacje, jak również transgraniczne regionalne programy radiowe i telewizyjne,
 - stworzenie sieci „kultura i media” łączącej narodowe części regionów i sąsiadujące regiony graniczne z ich medialnymi i kulturalnymi ofertami, połączone z zaleceniami dotyczącymi możliwościami dotarcia do nich (autobus, kolej, samochód) jak również z taryfami transgranicznymi (paszport kulturalny, legitymacja biblioteczna etc.),
 - rozbudowa i wspólne wspieranie istniejących instytucji jako centralnych transgranicznych instytucji dla ogólnoregionalnych prezentacji i użytku (teatry, orkiestry, pielęgnowanie dóbr kultury).

9. Poprawa organizacyjnej i prawnej współpracy transgranicznej

Gospodarka już dawno zorganizowała się i rozwija się transgranicznie, często wspierana państwowymi i europejskimi środkami pomocowymi.

Stąd konieczne jest stworzenie transgranicznych publiczno-prawnych struktur na płaszczyznach regionalnej i samorządowej, które będą kierowały i kontrolowały rozwój transgranicznej gospodarki na drodze demokratycznej.

Z powodu rosnącej liczby regionów granicznych w rozszerzonej Unii Europejskiej i znaczenia współpracy transgranicznej dla integracji europejskiej wynika dla Unii Europejskiej i jej krajów członkowskich specjalne zobowiązanie.

Dla poprawienia zdecentralizowanej współpracy między regionalnymi/lokalnymi samorządami terytorialnymi niezbędne są następujące działania:

- *organizacyjne (24):*
 - stworzenie transgranicznej organizacji z własnymi strukturami i własnymi środkami finansowymi jako warunku niezależnego działania i poparcia zewnętrznego,
 - stworzenie "Transgranicznych koncepcji rozwoju" i „Programów operacyjnych“ poprzez Euroregiony i podobne struktury, obejmujących wszystkie zakresy współżycia międzyludzkiego. Są one podstawą do rozwoju odpowiednich działań i projektów aż do ich transgranicznego wdrożenia,
 - uwzględnienie zasady subsydiarności również dla współpracy transgranicznej na płaszczyźnie regionalnej i lokalnej, której przyznana zostanie własna swoboda formowania, tzn. daleko idąca, transgraniczna kooperacja nie sprowadzająca się jedynie do najmniejszego wspólnego mianownika,
 - bliski obywatelom udział w procesie wnoszenia uwag, transgraniczne doradztwo w zakresie przemieszczania się, opracowywanie wspólnych map, tekstów, statystyk, itd.
 - realizacja faktycznie transgranicznych projektów, tzn. partnerzy z obu stron granicy muszą uczestniczyć w ich realizacji pod względem merytorycznym, organizacyjnym, personalnym i finansowym,
 - stworzenie praktycznych zasad udanej realizacji projektów transgranicznych, np.:
 - zasada bottom-up,
 - silna motywacja własna uczestniczących partnerów,
 - współpraca w poszczególnych projektach w zależności od zainteresowania stron pod względem merytorycznym i geograficznym, jak i możliwości partnerów,
 - kooperacja i konkurencja nie wykluczają się nawzajem,
 - konieczność dobrego zarządzania, wyposażonego w dostateczne środki finansowe,
 - sensowna struktura prawna (structure follows function),

- opracowanie wspólnych kryteriów dla działań priorytetowych, a także dla refundowalnych kosztów projektów
- *prawne (25):*
 - stworzenie prawnie akceptowanych adresatów świadczeń oraz zdolnych do działania partnerów jako warunku rozwoju programów Unii Europejskiej oraz zarządzania nimi (kwestie zobowiązań prawnych, poręczenia, etc.)
 - włączenie płaszczyzny regionalnej/ lokalnej przez Regionalne Związki Europejskie w nowy polityczny dialog Komisji Unii Europejskiej z organizacjami regionalnymi,
 - prawo wysłuchania europejskich organizacji regionalnych w Parlamencie Europejskim, w Komisji ds. Regionów oraz Komisji ds. Gospodarki i Polityki Społecznej.
 - stworzenie instrumentu Unii Europejskiej na rzecz zdecentralizowanej, transgranicznej kooperacji między jednostkami samorządu terytorialnego i jego wdrożenie przez regiony graniczne i transgraniczne.

III. Wykaz literatury i źródeł

- (1) Konferencja przedstawicieli rządów krajów członkowskich: tymczasowa skonsolidowana wersja umowy o Konstytucji Europejskiej, RK 2003/2004, CIG 86/04, Bruksela, dnia. 25 czerwca 2004 r. (02.07), (OR. fr).
- (2) Komisja Wspólnot Europejskich, Propozycja rozporządzenia Rady... (2004/0163), (AVC), Bruksela, dnia 14.07.2004, str. 25ff.
- (3) Komisja Wspólnot Europejskich, Propozycja rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady odnośnie stworzenia Związku Europejskiego ds. współpracy transgranicznej– 2004/0168 (COD) z dnia 14.07.04.
- (4) Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (SERG): Europejska Karta Regionów Granicznych i Transgranicznych, Projekt nowelizacji, Gronau dnia 17.08.04, str. ff.
- (5) Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (SERG): Europejska Karta Regionów Granicznych i Transgranicznych, Projekt nowelizacji, Gronau dnia 17.08.04, s. 10ff.
- (6) Komisja Europejska (Wyd.): EUREK – Europejska Koncepcja Rozwoju Przestrzennego, Poczdam, Maj 1999, str. 46; Wspólnoty Europejskie – Zespół Roboczy Europejskich Regionów Granicznych (Wyd.): Praktyczny podręcznik współpracy transgranicznej, wydanie 3, uzupełnione, Roz. C 1, str. 2-22, Gronau 2000.
- (7) Europejska Konferencja Ministrów ds. Zagospodarowania Przestrzennego (CEMAT):

Kierunki dla długotrwałego rozwoju przestrzennego na Kontynencie Europejskim, Hanower, dnia 08.09.2000, str. 17.

- (8) Decyzja nr 1692/96 EG Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23.07.96 o wspólnych kierunkach budowy transeuropejskiej sieci, Dziennik Urzędowy Wspólnoty Europejskiej, L 282, 39. Rocznik z dnia 09.09.96, str. 1-7; Komisja Wspólnoty Europejskiej: „Sprawozdanie o sieciach transeuropejskich “ z dnia 01.10.03.
- (9) Europejska Konferencja Ministrów ds. Zagospodarowania Przestrzennego (CEMAT): Wzory dla długotrwałego rozwoju przestrzennego na Kontynencie Europejskim, Hanower 07/08.09.2000, s.16.
- (10) Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (SERG): Stanowisko z propozycjami do Białej Księgi „Europejska polityka transportowa 2010 – ustawienie zwrotnic dla przyszłości “, Gronau 01.03.02.
- (11) Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (SERG) – Komisja Europejska (Wyd.): Praktyczny podręcznik współpracy transgranicznej, wydanie 3, uzupełnione, Gronau 2000, Roz. C 3, str. 54-78.
- (12) Komisja Europejska: Nowe partnerstwo dla spójności – zbieżność – konkurencyjność – kooperacja. Trzecie sprawozdanie o spójności gospodarczej i społecznej, Luksemburg 2004, str. XXX ff.
- (13) Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (SERG): Stanowisko w sprawie do trzeciego sprawozdania kohezyjnego, Gronau 01.04.04.
- (14) Komisja Wspólnot Europejskich: Propozycja rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady o europejskich funduszach rozwoju regionalnego, Bruksela, dnia 14.07.04, KOM (2004) 495 ostateczna, 2004/0167 (COD).
- (15) Wspólnoty Europejskie– Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (Wyd.): Praktyczny podręcznik współpracy transgranicznej, ibid., Roz. C 7, str. 151-164.
- (16) Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (SERG): Stanowiska i rozważania do szóstego programu działania Unii Europejskiej ws. środowiska, Gronau 01.03.02.
- (17) Wspólnoty Europejskie – Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (Wyd.): Praktyczny podręcznik współpracy transgranicznej, ibid., Roz. C 5, str. 105-123.
- (18) Wspólnoty Europejskie – Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (Wyd.): Praktyczny podręcznik współpracy transgranicznej, ibid., Roz. C 7, s. 151-164.
- (19) Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (SERG): Deklaracja końcowa posiedzenia SERG: „Turystyka transgraniczna – możliwości rozwoju pomiędzy środowiskiem i rolnictwem“ z dnia 16/17.09.1999 w Joensuu/Finlandia.
- (20) Komisja Europejska – Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (Wyd.):

Praktyczny podręcznik współpracy transgranicznej, *ibid.*, Roz. C 4, s. 80-103.

- (21) Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (SERG): Stanowisko i propozycje w sprawie kwalifikacji i mobilności w regionach granicznych i transgranicznych do „Planu działania Komisji do spraw kwalifikacji i mobilności“, Gronau dnia 01.03.02.
- (22) Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (SERG): Rekomendacje w sprawie transgranicznego bezpieczeństwa i współpracy na przyszłych granicach zewnętrznych Unii Europejskiej z uwzględnieniem umowy z Schengen, Gronau lipiec 2003.
- (23) Wspólnoty Europejskie – Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (Wyd.): Praktyczny podręcznik współpracy transgranicznej, *ibid.*, Roz. C 8, str. 166-193.
- (24) Wspólnoty Europejskie – Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (Wyd.): Praktyczny podręcznik współpracy transgranicznej, *ibid.*, Część B: Struktury współpracy, str. 1-114.
- (25) Wspólnoty Europejskie – Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (Wyd.): Praktyczny podręcznik współpracy transgranicznej, Część A 3; Komisja Wspólnot Europejskich,: Propozycja rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady odnośnie stworzenia europejskiego związku współpracy transgranicznej – 2004/0168 (COD), Bruksela 14.07.04.